

которых имеется политическая ангажированность. Приводятся примеры современных переименований, совершенных в конце прошлого века. Анализируется частичный возврат названий поселениям, утративших свои первоначальные названия в XX в. Дано процентное соотношение политически ангажированных названий поселений по разным регионам Украины, которые функционируют и сегодня.

Ключевые слова: языковая политика, ойконим, ойконимия, политическая ангажированность, социолингвистика.

Shulhan Olga. Political Engagement of the Oikoinimy of Ukraine of XX Century: Sociolinguistic Approach. The article deals with the research of language politics of XX century, which was influencing the formation of the Ukrainian oikonimy. The general condition of administrative and territory organization of Ukraine of XX century in the light of sociolinguistic is described. The political engagement of the nomination of the settlements that was caused by numerous renamings is analyzed. The main manifestations of the USSR ideology embodied in the names of Ukrainian settlements are investigated. The main groups of the nomination of oikonims where political engaging is observed are characterised. The examples of the modern renamings that were done at the end of the previous century are shown. The partial returning of the names of the settlements that lost their ancient names in XX century is analyzed. The per cent correlation of politically engaged names of the settlements that function until present times in different regions of Ukraine is described.

Key words: language politics, oikonim, oikonimy, political engagement, sociolinguistics.

Стаття надійшла до редколегії
25.05.2013 р.

УДК 811.161.2'282.2'366:821.162.1-1.09

Андрій Яворський

Українська підляська говірка в поезії Юстини Королько: морфологічний рівень

У творах поетеси з Північного Підляшшя (Польща) Юстини Королько проаналізовано особливості підляської говірки на морфологічному рівні, зокрема простежено специфіку формотворення іменників, прикметників, дієслів, відмінності у структурі та відмінюванні займенників, спорадично в оформленні числівників і прислівників. З'ясовано специфіку використання авторкою діалектних елементів.

Ключові слова: підляські говірки, словозміна, архаїзм, інновація, граматична аналогія.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Ще з 80-х р., а особливо активно з початку 90-х р. XX ст., газетні, журнальні, згодом інтернет-видання Польщі почали публікувати художні і публіцистичні твори, писані українською підляською говіркою. До числа письменників із Північного Підляшшя, які причетні до спроб піднести рідну говірку до рівня літературної мови, належать Іван та Петро Киризиюки, Юрій Гаврилюк, Євгенія Жабінська, Софія Сачко, Євгенія Овсянюк-Мартинюк, Ольга Підляшанка, Степан Троц, Ірина Боровик, Марія Сарнацька та ін. Молодше покоління авторів, що продовжують традицію творити літературу українською підляською говіркою, представлено талановитою поетесою Юстиною Королько. Вірші її були публіковані в часописі Союзу українців Підляшшя «Над Бугом і Нарвою» у 1997 р. [5], у двох числах щорічника «Український літературний провулок» за 2006 р. [4] та 2007 р. [3]. 2005 р. Ю. Королько за сприяння журналу «Над Бугом і Нарвою» видала збірку поезій «Між золотом і смертю» [2].

Підляський колорит поетичного мовлення Юстини Королько відзначив краєзнавець із Рівного Богдан Столярчук: «Насолоджуюся цілшою мелодією цієї мови, яка так щиро ллється з відкритої, молодой душі цієї талановитої поетки... Її вірші окутані теплою і ніжною говіркою» [3, с. 33]. У зв'язку із цим у поетичних текстах авторки варто проаналізувати риси українських говірок Північного Підляшшя, зокрема на рівні словозміни.

Мета дослідження – простежити в поезії Юстини Королько морфологічні особливості української підляської говірки. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань: а) визначити корпус використаних авторкою діалектних явищ морфологічного рівня; б) систематизувати засвідчені в текстах морфологічні діалектизми і прокоментувати їх із погляду походження; в) простежити місце й функції говіркових елементів у художньому мовленні.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Юстина Королько у своїх віршах відтворила чимало морфологічних особливостей рідної підляської говірки. Мабуть, найбільш повно й системно передано локальні особливості субстантивної словозміни. У називному-знахідному відмінках однини відзначено специфіку формотворення іменників середнього роду м'якої групи, які зберігають давнє [1, с. 87] закінчення *-e*: *щастє, здоров'є* [3, с. 22]. У кінці основи перед флексією (так само і в непрямих відмінках) відбито стягнення м'якого подовженого приголосного: *павутієне* [4, с. 118], *насієне* [3, с. 28], *цілованє* [3, с. 20], *ворожиєне* [3, с. 23], *убранє* [5, с. 11], *змерканє* [3, с. 21], *в захуд павутієня* [3, с. 39], *на змеркані* [3, с. 24], *питанямі* [3, с. 29], *оглошеня* [3, с. 21], *без перестаня* [3, с. 41]; розвиток [с'т'] > [с'ц'] унаслідок прогресивної асиміляції за способом творення: *щасьє* [3, с. 43], *лісьє* [3, с. 24; 4, с. 118; 5, с. 11], *з щасьця* [3, с. 30] тощо. Іменники *сонце* [3, с. 25; 4, с. 119; 5, с. 11], *місьє* [4, с. 119], *серце* [4, с. 118] засвідчують збереження м'якої вимови свистячої африкати перед [є], *повієтре* [3, с. 22] – депалаталізацію [р']. В іменникові *іме* [3, с. 44] відбито специфічну рефлексію давнього ненаголошеного *є як [є] або результат вирівнювання за зразком субстантивів середнього роду м'якої групи на *-e*. Серед іменників чоловічого та жіночого родів відмінності супроти літературної мови у формах називного-знахідного відмінків однини виявлено в субстантивах, які в кінці основ засвідчують розвиток [с'т'] > [с'ц'], що збережено й у непрямих відмінках: *гуосьць* [5, с. 11], *скритосьць* [3, с. 21], *куосьць* [3, с. 31; 4, с. 117], *злуосьць* [3, с. 26], *вієчньосці* [3, с. 34], *старосьцьою* [3, с. 24], *пропасцьою* [3, с. 33] тощо. Іменник *тієнь* у підляській говірці має граматичне значення чоловічого роду: *сухі тієнь* [3, с. 21], *своєї тієнь* [3, с. 28], *в тієньові* [3, с. 22].

Локальні особливості форм родового відмінка однини показано на прикладі іменників чоловічого роду, які засвідчують більшу супроти літературної мови частотність флексії *-а (-я)*: *перед брамою рая* [3, с. 26], *двери рая* [3, с. 33], *бляском огня* [4, с. 117], *з горизонта* [4, с. 118]; іменників чоловічого та середнього родів м'якої групи, які відбивають ствердіння вібранта [р']: *до господаря* [4, с. 121], *на днові мора* [3, с. 43]; іменників чоловічого та жіночого родів м'якої групи, які мають закінчення, що відповідають наголошеним дифтонгічним рефлексам *ѣ: *мякіш земліє* [3, с. 41], *на порогові душіє* [4, с. 122], *мертви календару дніє* [3, с. 25]; іменників жіночого роду з основами на [г], [к], [х], у яких виявлено розвиток давніх звукосполук *гы, *кы, *хы в [г'і], [к'і], [х'і]: *з дороги* [4, с. 122], *лієвєї ногі* [3, с. 28], *пуканьом усмієшкі* [3, с. 43]; іменників жіночого роду III відміни, які зберігають давнє [1, с. 113] закінчення *-и*: *смерти голоса* [3, с. 21], *до пувночи* [3, с. 25], *завтрашнєї ночі* [3, с. 20].

В орудному відмінку однини іменники жіночої м'якої групи представлені у формах із флексією *-ою*, що перенесена із твердого різновиду відмінювання: *земльою* [3, с. 26], *долоньою* [3, с. 42], *пустиньою*, *за клуньою* [3, с. 19], *крапльою* [3, с. 39], *кропльою* [4, с. 118]. Таке ж закінчення поширено на відповідні форми іменників III відміни: *кровльою* [3, с. 32; 4, с. 118], *радосьцьою* [4, с. 119], *пропасцьою* [3, с. 33], *перед старосьцьою* [3, с. 24], *перед завісьцьою* [3, с. 34], *перед смертьою* [3, с. 36], *ночю* [3, с. 37]. Іменники чоловічого та середнього родів м'якої групи внаслідок аналогії до форм твердого різновиду отримали флексію *-ом*: *больом, огоньом* [3, с. 30], *дньом* [3, с. 31], *пуд місяцьом* [3, с. 19], *куньцьом* [3, с. 20], *перед полудньом* [3, с. 43], *перед скварцьом* [3, с. 117], *щастьом* [3, с. 41], *пуканьом* [3, с. 43], *сонцьом* [3, с. 19], *пуд серцьом* [3, с. 20].

У місцевому відмінку однини в іменниках усіх родів, які в літературній мові мають флексію *-і*, засвідчено наголошене закінчення, що відповідає дифтонгічному рефлексу *ѣ: *в головіє* [3, с. 30; 5, с. 11], *по стороніє* [3, с. 33], *в тішиніє* [3, с. 42], *в глублиніє* [4, с. 117], *в тьміє* [3, с. 39], *на століє* [4, с. 121], *в тепліє* [3, с. 41], *в куонціє* [3, с. 26], *на кунціє* [3, с. 24], а вібрант [р] і шиплячі в кінці основи стверділи: *в ночіє* [4, с. 118], *в норіє* [3, с. 45]. В іменниках чоловічого та середнього родів простежено більшу супроти літературної мови частотність флексії *-ові*, яка виходить далеко за межі іменників-назв істот: *в воздухові, в бляскові* [3, с. 26], *на крижові* [3, с. 27], *в сьмієхові* [3, с. 28], *в ротові* [3, с. 29], *на тварові* [3, с. 38], *по образові, в туманові* [3, с. 42], *в крикові* [3, с. 20], *по дзвонкові, в посьпіхові* [3, с. 21], *по заходові* [3, с. 22], *на плотові, в снові* [3, с. 23], *по телефонові* [4, с. 117], *на*

порогові [4, с. 122], в театрові [4, с. 118], на луожкові [5, с. 11], при сьвітлові [3, с. 21; 4, с. 119], в люстрові [3, с. 30], на днові [3, с. 35]. За аналогією це ж закінчення поширилося на відповідні форми іменників м'якого різновиду: на місяцьові [3, с. 29], в огньові [3, с. 30], в танцьові [3, с. 34], на крайові [3, с. 35], в тіньові [3, с. 22], в сонцьові [3, с. 27; 4, с. 122], по жицьові [3, с. 31].

У давальному відмінку діалектну специфіку виявляють іменники жіночого роду, які у флексії під наголосом мають дифтонгічний рефлекс *ѣ: на злуосьць судьбіє [3, с. 26]. У формах кличного відмінка простежено результат депалаталізації вібранта [р'] у кінці основи: мертви календару дніє [3, с. 25].

В іменниках чоловічого та жіночого родів, які в літературній мові мають флексію -і, у формах називного та знахідного відмінків множини під наголосом представлено закінчення, що відповідає дифтонгічному рефлексу *ѣ: гуліціє [3, с. 25], кішеніє [3, с. 24], простиніє [3, с. 22; 4, с. 118], каменіє [3, с. 32; 4, с. 120], дніє [3, с. 19], муравліє [3, с. 20], пніє, паліє [4, с. 120], причому [р'] та шиплячі перед цією флексією депалаталізовано: пазуриє [3, с. 31], крижгіє [3, с. 33], ужіє [3, с. 20]. У ненаголошеній позиції після стверділих шиплячих та вібранта простежено закінчення -и: очі [3, с. 19; 4, с. 118], ночі [3, с. 43], стражі [3, с. 23], зори [3, с. 28], двері [3, с. 22; 4, с. 119; 5, с. 11]. Натомість в іменниках, які в цій відмінковій позиції в літературній мові мають флексію -и, відбито збереження давнього *і: дієті [3, с. 22], люді [4, с. 121], а також розвиток *гы, *кы, *хы в [г'і], [к'і], [х'і]: ногі [3, с. 26; 4, с. 119; 5, с. 11], дороги [3, с. 23; 4, с. 121], повієкі [3, с. 2; 4, с. 117], пташкі [3, с. 20], бутелькі [3, с. 22], насмієшкі [4, с. 122], рієкі [5, с. 11], знакі [3, с. 28], дотікі [3, с. 21], учінкі [3, с. 22], поранкі [3, с. 23], вовкі [4, с. 117], ракі, полапкі, коти-посідухі [3, с. 23] тощо. Іменники чоловічого роду, крім того, засвідчені із закінченням -а: ліса [3, с. 28; 5, с. 11], города [3, с. 35], голоса [3, с. 21], вечера [3, с. 23; 4, с. 117], кольора [4, с. 118], віска [4, с. 121]. Трапляється структура люде [3, с. 36; 4, с. 121].

У формах родового відмінка множини в іменниках чоловічого роду засвідчено флексії, що відбивають різні рефлекси давнього *о в історичному закінченні *-овь [1, с. 104], зокрема в наголошеній позиції – дифтонг: богуов [3, с. 27], з садуов [3, с. 28], крижгуов [3, с. 33], зо снуов, без снуов, воротнікуов [3, с. 36], без шиткуов [3, с. 42], з рукавуов [3, с. 43], слідуов [4, с. 119], а в позиції без наголосу – монофтонг [у]: з тваруов [3, с. 28], крокуов [3, с. 21], макуов [3, с. 19], алфавітуов, крукуов [3, с. 20], черевікуов [3, с. 24], волосуов [3, с. 45], із манкетуов [4, с. 121]. Флексія -юв < *-евь [1, с. 104] у випадку з пальцюов [3, с. 42] ілюструє рефлексію ненаголошеного *е в [у] перед твердим приголосним. Окрім того, за аналогією до форм чоловічого роду флексії -уов (-юов), -юв поширилися на субстантиви середнього та жіночого родів: з деревуов [5, с. 11], од початку питаніюов [4, с. 120], простинюов [3, с. 20], з долонюов [3, с. 33], покручаних долонюов [3, с. 20], долоніюов [3, с. 23]. Іменники ж, які в літературній мові в цій відмінковій позиції мають закінчення -ей, у підляській говірці засвідчені у формах, співвідносних із називним відмінком множини: ясных тієні [4, с. 122], нових люді [3, с. 35], із поля люді [3, с. 26], сон з очі [3, с. 27], твоїх плєчи [3, с. 19], заказаних двері [3, с. 33], до твоїх двері [3, с. 21], скрипом двері [4, с. 118].

Діалектна специфіка форм орудного відмінка множини пов'язана хіба що зі збереженням у підляській говірці давнього *і після губних: днїамі [4, с. 119], усамі [4, с. 120], фалїамі [4, с. 122], стїєнамі [3, с. 21], слїдамі [3, с. 23], дорогамі [3, с. 25], мебїямі [3, с. 26], над крижсамі [3, с. 30], вульканамі [3, с. 35], з заходамі [3, с. 37], з буднїямі [3, с. 45], іголкамі, деревамі [5, с. 11] тощо.

У системі формотворення прикметників, дієприкметників та порядкових числівників відзначено збереження нестягнених флексій у жіночому та середньому родах і множині, але тільки в наголошеній позиції: земля сухая [3, с. 28], як дурная [3, с. 35], старое цілованє [3, с. 20], золотое я [3, с. 26]. Натомість у формах чоловічого роду відбито редукцію кінцевого [й]: як живи [3, с. 20], нови час [3, с. 21], квасни смак [3, с. 29], пусти ломот [3, с. 30], руовни оддих [3, с. 31], червони лієс [3, с. 39], бієли цьвієт [3, с. 45], бієли садок [4, с. 119], цієли сьвієт [4, с. 117], голуби цьвієт [4, с. 118], чорстви хлїєб [4, с. 121], рожови цьвієт [5, с. 11], сон забороняни, заспани оддих [3, с. 24], з їєджани час [3, с. 25], несплошани воздух [3, с. 27], злпани час [3, с. 27], набракняни зельони час [3, с. 33], девїати місяєць [3, с. 32] тощо, а паралельно й розвиток давніх звукосполук *гы, *кы, *хы в [г'і], [к'і], [х'і]: сухі тієнь [3, с. 21], жежскі вієтьор [3, с. 24], глубокі сон [3, с. 41], високі вяз [5, с. 11].

Діалектну специфіку форм чоловічого роду простежено також у місцевому відмінку, де засвідчено типову для підляського ареалу видозміну давніх ненаголошених флексій *-омь > -ум, *-емь > -юм: в кровавум віночкові [3, с. 32], в кривавум сьмієхові [3, с. 28], в жешкум пієскові [3, с. 42],

в червоному сонці [3, с. 27], в повітряному просторі [4, с. 120], в охриплій танці [3, с. 34], на запливній тварині [3, с. 38], в літньому небі [3, с. 31].

У формах жіночого роду відмінності супроти літературної мови простежено в родовому та місцевому відмінках. У родовому відмінку засвідчено колишню флексію м'якої групи: *завтрашньої ночі* [3, с. 20], наслідок вирівнювання словоформ твердого різновиду за зразком м'якого: *лівої ноги* [3, с. 28], *до четвертій* [3, с. 43], а паралельно і вторинне м'якшення задньоязикового перед [e]: *солодкої води* [3, с. 28]. У місцевому відмінку відбито закінчення *-уой, -уй*, що маніфестують різні, в основному залежні від наголосу рефлексії давнього *o: *в голубуї глибоїні* [4, с. 117], *по сонечнуї дорозі* [4, с. 118], *по моцнуї каві* [3, с. 21], *по другій стороні* [3, с. 33].

Відмінності у формах множини можна звести до наявності нестягнених флексій у наголошеній позиції: *старій пніє, старій простиніє* [4, с. 120], *рієкі голубії* [5, с. 11], але стягненої флексії *-и* в позиції без наголосу: *кульгави дніє* [3, с. 19], *бієли простиніє* [3, с. 22], *хороши рожови очі* [3, с. 25], *такіє хороши* [3, с. 27], *боси ногі* [3, с. 26], *пусти ліса* [5, с. 11], *нови сліди* [3, с. 29], *нови домі* [3, с. 35], *червоні ракі* [4, с. 122], *зельони сльози* [3, с. 33], *смути вечера, заколисани вовкі* [4, с. 117], *стерти голоса* [3, с. 21], *необдумани учинкі* [3, с. 22], *зачаровани стражи* [3, с. 23], *зсохли трави* [3, с. 24], *похіяли крижие* [3, с. 31], *двери открити* [4, с. 119], *перши ворота* [3, с. 44] тощо, а після задньоязикових та фарингального – *-і*: *дікі муравліє* [3, с. 20], *тіхі сні* [3, с. 22], *тіхі плями* [3, с. 26]; до збереження давнього *i в закінченнях орудного відмінка: *мутнимі очима, золотимі полямі* [3, с. 27], *повнимі смоли* [3, с. 35], *сосновимі іголками* [5, с. 11]; до розвитку *кы, *гы > [к'і], [г'і] у формах місцевого відмінка: *в тяжкіх поворотах* [4, с. 117], *на другіх хмарах* [3, с. 21].

Деякі відмінності супроти літературної мови простежено в системі дієслівного формотворення. Функцію показника інфінітива у зв'язку зі збереженням давнього *i виконує суфікс *-ті*: *сплошиті, кляскаті* [4, с. 118], *виставаті* [4, с. 119], *биті* [4, с. 120], *думаті, успієті, бачиті, заточиті* [4, с. 121], *обідіті, виті, оставіті* [3, с. 22], *вернутісь* [3, с. 24], *ждаті, воскресаті* [3, с. 27], *замієриті* [3, с. 37], *признатісь* [3, с. 38], *повернуті, забиті, розтінаті* [3, с. 40], *признатісь, обернуті* [3, с. 42], *прислухатісь* [3, с. 43], *курчитісь* [3, с. 44], *одбудоватісь, чуті* [5, с. 11] тощо. Інфінітивні основи, які закінчуються на фарингальний [г], поширені суфіксом *-чи*: *стерегчи* [3, с. 34], *вбієгчи* [4, с. 121]. Специфічне інфінітивне утворення *поможті* [3, с. 24], можливо, відбиває тенденцію до вирівнювання дієслівної основи в базовому варіанті *помогті за формами теперішнього часу, які мають розвиток [г] > [ж] перед голосними переднього ряду, на зразок *поможеш, помози*.

Збереження давнього *i відбито не лише в інфінітивному суфіксі, але й у відповідних флексіях різних форм, зокрема в дієсловах II дієвідміни теперішнього та майбутнього часів в II особі однини: *пудходіш* [3, с. 20], *дівієшя* [3, с. 19], *наступіш* [4, с. 118], *розломіш, поблагословіш* [3, с. 40], *винагородіш* [3, с. 42], *всоліш* [3, с. 23]; у III особі однини: *пудносіт* [3, с. 41], *щиміт* [3, с. 19], *кіпіт* [3, с. 35; 5, с. 11], *мутіт* [4, с. 120], *виходіт* [3, с. 40], *всходіт* [4, с. 118], *вієсіт, лежит, заходіт, гладіт* [5, с. 11], *родітьєя* [3, с. 39], *снітьєя* [3, с. 36], *заскочит, зогришит* [4, с. 118]; в I особі множини: *просімо* [3, с. 29], *ходімо* [3, с. 36], *вертімо* [3, с. 27], *топімєя* [4, с. 122], *злетімось* [4, с. 119]; у всіх дієсловах минулого часу у формах множини: *попались* [3, с. 23], *засдростілі, ошукалі* [3, с. 36], *пілі, стріялі, пахлі* [3, с. 43], *поплилі, скрипнули, одчинілись* [4, с. 118; 5, с. 11]; у формах II особи однини наказового способу на зразок *поймі* [3, с. 42], *подиді* [3, с. 24], *здімі* [7, с. 32] тощо.

У флексіях III особи однини теперішнього та майбутнього часів, окрім збереження *i, а також у відповідних закінченнях III особи множини відзначено тверду вимову кінцевого [т]: *кіпіт* [3, с. 35; 5, с. 11], *мутіт* [4, с. 120], *блудіт* [3, с. 28; 5, с. 11], *ходіт* [3, с. 36], *вієсіт, лежит, заходіт, гладіт* [5, с. 11], *заскочит, зогришит* [4, с. 118], *вигінають, сядают, берут, мовчат* [3, с. 19], *кружат, топчут* [3, с. 20], *кричат* [3, с. 22], *вієрат* [3, с. 28], *ростут, трицат, згінають* [3, с. 36], *дрижат, кружат, сскробиють* [4, с. 117], *скапуют, будуют, стають, загледають* [4, с. 121], *говорат* [5, с. 11], *омивают, розбівають, скрипнут* [3, с. 22] тощо. Окрім того, форми III особи множини теперішнього часу дієслів II дієвідміни засвідчують збереження пом'якшеної вимови губних у кінці основ: *терпят* [3, с. 27], *скрипят* [3, с. 30], *благословят* [3, с. 43], *ломятьєя* [3, с. 31], *губятьєя* [3, с. 38]. За аналогією до цих структур пом'якшену вимову губних поширено й на форми I особи однини теперішнього часу: *терплю* [3, с. 26], *любю* [3, с. 19], *спю* [3, с. 36], *дівюсь* [3, с. 24; 5, с. 11]. Щоправда, паралельно фіксовано й варіанти *люб'ю* [3, с. 25], *сп'ю* [3, с. 37], *голубью* [3, с. 44], де результат ствердіння губних виявлено в епентезі [й], а не [л'], як у літературній мові. Подібного походження й форма

сильє [4, с. 118]. У дієсловах, що історично належали до I дієвідміни й мали інфінітивну основу на задньоязиковий, у формах I особи однини теперішнього часу відсутні наслідки заступлення задньоязикових шиплячими: *лгу* [3, с. 36], *бігу* [3, с. 23; 4, с. 122]. В українській мові такі форми визнано архаїчними [6, с. 175].

Ю. Королько передає також специфіку формотворення займенників у підляській говірці. Займенники I та II осіб однини в давальному та місцевому відмінках мають флексію, що відповідає дифтонгічному рефлексу наголошеного давнього **ě*: *мніє* [3, с. 22; 4, с. 117], *во мніє* [3, с. 20], *тобіє* [3, с. 33], *при тобіє* [3, с. 20]. Варіант *мніє*, окрім того, зберігає зв'язок зі старими, відомими з пам'яток формами *мънн*, *мънн* [1, с. 137]. У III особі відзначено архаїчну [1, с. 152] форму родового-знахідного відмінків предметно-особового займенника жіночого роду *єї* < ~*h*, пор. *захочеш єї* [3, с. 40], *єї нема* [5, с. 11]. У предметно-особових займенниках, окрім того, відбито збереження давнього **i* у флексії орудного відмінка множини: *їмі* [3, с. 21], відсутність приставного [н] після прийменника у формах непрямих відмінків: *в його* [3, с. 33], *до їх* [3, с. 28], *перед їмі* [3, с. 21], а у словоформі *в юом* «у ньому» [4, с. 120] < *вън* ~*мь* [1, с. 149] ще й лабіалізований дифтонг на місці давнього **e* в наголошеному закритому складі.

У групі присвійних займенників відмінності супроти літературної мови пов'язані в основному зі специфікою підляської рефлексії давніх голосних, зокрема **o* у формах чоловічого роду *мій*, *твій*, *свій*: *муой чоловієк* [3, с. 25], *муой чоловієче* [3, с. 26], *сон муой* [3, с. 24], *день муой* [4, с. 118], *твуой погляд* [3, с. 41], *свуой тієнь* [3, с. 28], **ě* у формах множини *мої*, *твої*, *свої*: *моїє очі* [3, с. 29], *моїє сади* [3, с. 27], *моїє люде* [4, с. 121], *моїє сліди* [3, с. 29], *твоїє тайни* [3, с. 25], *твоїє очі* [3, с. 44], *своїє полапкі* [3, с. 23], **e* в наголошеному закритому складі у формі місцевого відмінка займенника жіночого роду *моя*: *в моюой головіє* [3, с. 30]. Відзначено форму називного та знахідного відмінків множини займенника *наш* з історично закономірним закінченням *-и* або результатом ствердіння шиплячого: *наши рукі* [3, с. 30], *наши стоти* [4, с. 119], *наши тайни* [4, с. 120], форму орудного відмінка займенника жіночого роду *наша* з архаїчною флексією *-єю*: *перед старосьцьою нашею* [3, с. 24], стягнену форму родового відмінка займенника жіночого роду *моя*: *меї долоні* [3, с. 37].

Специфіка формотворення вказівних займенників передана в основному через нестягнені форми жіночого, середнього родів та множини: *тая памєть*, *такая малюсінька* [3, с. 33], *я такая* [4, с. 117], *зобачиті тоє* [3, с. 41], *про тоє* [3, с. 29], *не тоє* [3, с. 37], *тоє што родітьєя* [3, с. 39], *такоє мієсьєце* [4, с. 119], *тії тисячи* [3, с. 32], *такії хороши* [3, с. 27], а також зрощення *сієти* «цей», пор.: *на сієти раз* [3, с. 23], *примєєєє сієте* [3, с. 30]. Відбито дифтонгічний рефлекс **o* у формах місцевого відмінка займенників чоловічого роду *той*, *такий*: *в туюм танцьові* [3, с. 34], *в такуом віночкові* [3, с. 32], а також стягнену форму орудного відмінка займенника жіночого роду *та*: *биті тею* [3, с. 38].

Відзначено також вживання дериватів *нехто* [3, с. 21], *некого* [5, с. 11], у структурі яких частка *не-* розвинулася фонетично з варіанта **ně-*, полонізмів *ніц* «нічого» [3, с. 23] та *кажду* «кожну» [3, с. 41] (пор. польські *nie*, *każdy*), займенника *што* [3, с. 37] < *чьто* [1, с. 135] та похідного *итось* [3, с. 21], означального займенника *все* у фонетичному варіанті *всьо* [3, с. 23], нестягненої форми займенника жіночого роду *яка* – *якая* [3, с. 30] тощо. Займенник *котрий* представлено архаїчними [1, с. 135] формами жіночого роду *котора* [3, с. 35], *котоєю* [3, с. 38], у множині – *катори* [3, с. 21], *в каторих* [3, с. 28], *каторимі* [3, с. 26]. У формах родового однини жіночого роду *каторєї* [3, с. 41], *самєї* [3, с. 22] відбито результат аналогічного вирівнювання за зразком прикметників м'якого різновиду.

Відмінності в оформленні та словозміні кількісних числівників передано лише спорадично: *девяти* [3, с. 32], *тисячи* [3, с. 40], *вієримо обидвоє* [4, с. 120], *на обієдві сторони* [3, с. 40]. Із-поміж інших морфологічних особливостей говірки відзначено специфічні форми вищого ступеня порівняння прислівників: *муоцнієй* [3, с. 32], *помалієй* [4, с. 120], *сільнієй* [4, с. 121], *глубієй* [3, с. 24], *хучієй* [3, с. 22], *далєй* [3, с. 35], *лєпї*, *лєпї* [3, с. 33] тощо.

Висновок. Юстина Королько у своїх творах максимально повно й системно відбила особливості підляської говірки на морфологічному рівні, зокрема детально відтворила специфіку формотворення іменників, прикметників, дієслів, відмінності у структурі та відмінюванні займенників, спорадично в оформленні числівників і прислівників. Явища діалектної словозміни дали можливість однозначно кваліфікувати використану в текстах говірку як архаїчну північноукраїнську.

Аналізовані поетичні тексти суціль писані підляською говіркою. На морфологічному рівні вони настільки повно репрезентують українські говірки Північного Подляшшя, що можуть бути кваліфіковані як надійне діалектографічне джерело.

Джерела та література

1. Історія української мови. Морфологія : монографія. – К. : Наук. думка, 1978. – 540 с.
2. Королько Ю. Між золотом і смертю : збірка віршів / Ю. Королько. – Бієльськ : Союз українців Подляшшя, 2005. – 32 с.
3. Королько Ю. В зелені рук / Ю. Королько // Український літературний провулок. – 2007. – Т. 7. – С. 19–45.
4. Королько Ю. Я така одінока / Ю. Королько // Український літературний провулок. – 2006. – Т. 6. – С. 117–122.
5. Королько Ю. Вірші / Ю. Королько // Над Бугом і Нарвою : укр. часоп. Підляшшя. – 1997. – № 1 (29). – С. 11.
6. Марчук Н. Й. Форми 3-ї особи дієслів теперішнього часу в українських говорах / Н. Й. Марчук // Українська діалектна морфологія : монографія. – К. : Наук. думка, 1969. – С. 168–177.
7. Столярчук Б. Спаси мене від любові, помсти і гріха / Б. Столярчук // Над Бугом і Нарвою : укр. часоп. Підляшшя. – 2012. – № 2 (120). – С. 33–34.

Яворский Андрей. Украинский подляшский говор в поэзии Юстины Королько: морфологический уровень. Украинская поэтесса из Северного Подляшья (Польша) Юстина Королько в своих произведениях максимально полно и системно отразила особенности подляшского говора на морфологическом уровне, в частности подробно воссоздала специфику формообразования существительных, прилагательных, глаголов, различия в структуре и склонении местоимений, спорадически в оформлении числительных и наречий. Явления диалектного словоизменения позволили однозначно квалифицировать использованный в текстах говор как архаический северный украинский.

Ю. Королько не просто сделала попытку использования отдельных диалектных элементов или стилизации под диалектную речь. Ее произведения сплошь написаны подляшским говором, который, по сути, выполняет функцию литературного языка. Тексты настолько полно представляют украинские говоры Северного Подляшья, что могут с успехом использоваться как материал для диалектологических исследований.

Ключевые слова: подляшский говор, словоизменение, архаизм, инновация, грамматическая аналогия.

Yavorskiy Andriy. Ukrainian Podlasie Dialect in Justine Korolko's Poetry: Morphological Level. Peculiarities of Podlasie dialects on morphological level, including specificity of nouns, adjectives and verbs form-building, differences in pronoun structure and conjugation, in numerals and adverbs processing are fully and systematically reflected in the works of Ukrainian poet from the North Podlasie (Poland) Justine Korolko. The dialectal inflection phenomena allowed to qualify the dialect used in the texts as an archaic North Ukrainian.

J. Korolko not only attempted to use certain dialect elements or imitation of dialect speech. Her works are written in Podlasie dialect, which essentially serves as a literary language. The texts fully represent the North Podlasie Ukrainian dialects and can be successfully used as a material for dialectological studies.

Key words: Podlasie dialects, inflections, archaism, innovation, grammatical analogy.

Стаття надійшла до редколегії
27.05.2013 р.